



Kalapált életmű

Nyolcvanéves Tápai Antal, Szeged szobrásza

Nincs még egy olyan művész, akinek neve, személyisége, munkássága annyira összefonódott volna Szeged városával és annak történetével, mint Tápai Antalé.

1902. április 6-án született Kisteleken, de az eszmélés már Szegeden éri. A fiatal és tehetséges kazánkovácsinára Móra Ferenc figyel föl. Az ő bábáskodásával indult művészi útjára a „kis Tápai”, s maradt máig hűséges az alsóvárosi házakhoz, a téglagyári kubikgödörök agyagához, a rókus vasúti gépműhely kazánjaihoz, egykori Csongrádi sugárúti házához különleges fához, a város elmúlt ötven évének jeles alakjaihoz.

Három forrás köré csoportosíthatjuk Tápai Antal életművét. Egyik a *kétkezi emberek világa*, másik az *ösi magyar fémszobrászat megújítása*, harmadik pedig *Szegedhez való kötődése*. Tápai már az eszmélés éveiben egy életre eljegyzte magát azokkal az emberekkel, akik közül érkezett, akiknek életfelfogása, mindennapi öröme és bánata, naponta vívott kemény küzdelme és a fizikai munka a napok természetes velejárója volt. A kazánkovácsok tízkielős, Samunak becézett kalapácsa éppúgy meghatározó tartalommal bír Tápai Antal életében, mint a kérge tenyér, a villámhárító svájcisapka, vagy a testvérré fogadás kocintászer-tartása. A mindennapi fizikai munka, az anyaggal való birkózás, a szerszámok bajtársi szövetsége éppúgy természetes velejárói életének, mint a családi összetartozás, a barátság, a szeretet kifejezési igénye. Gyakran formálta meg a kétkezi embereket, bonyolult, emberi mozdulatok erővonalait, a munka természetes szépségét és lendületét érte tetten olyan munkáiban, mint a köztéri megvalósításért kiáltó Hálódobó vagy a Zsákolók sorozata és sorolhatnánk.

Életének jelentős szakaszában dolgozott a rézszobrászat elfogadtatásáért. Nemcsak újjáélesztette, de olyan tökélyre fejlesztette nemzeti művészetünk egyik legősibb ágának, a fémszobrászatnak technikáját, hogy kétféle méteres lemezből teljes körplasztikát formált anélkül, hogy az anyag ezt a beavatkozást akár egyetlen pontján is megsínylette volna. Olyan szobrok hitelesítik törekvéseinek életképességét, mint Móra Ferenc, Juhász Gyula, Kodály Zoltán, Dante, Michelangelo portréja, vagy az Adam és a Don Quijote című szobra. A rez rideg-hideg anyagát úgy sze-

lédítette meg, hogy az képes volt követni a szobrász gondolatát, fizikai tevékenységét és érzelmi motívumait is. Így emelkedhetett a munka esztétikai értéké legkiválóbb szobrain.

Több mint ötven éve — hogy elvégezve a Képzőművészeti Főiskolát és megjárva a római Collegium Hungaricumot — visszatért Szegedre és itt él családjával körében, megszakítás nélkül, mindennapi munkák közepette. Szeged hű fia. Legendák övezik Móra-élművét, ő készítette a Tömörkény-szobrot, Erkel és Katona alakja a Nemzeti Színház homlokzatát díszíti, a Tavasz című szép akta a Fűvészkert vízparti parkjában áll, nemrégiben került új helyre Evezős című alumínium szobra. Többször megmintázta már az atyai barát, Móra Ferenc, valamint Juhász Gyula, József Attila, Vedres István, Dankó Pista arcmását. Rengeteg érem, plakett jelzi az intím műfajok iránti vonzódását. Ebben a hűtlenségre csábító században hűséges tudott maradni eszményeihez, emberi és művészi örökségéhez, fölnevelő és fölörpöntő városához. Joggal írhatta: „... Bennem és körülöttem fejlődött, zajlott és zajlik Szeged... Erzsékszállamon vajdíjuk az élete: a formák világában hangja és visszhangja vagyok.”

Hatalmas és gazdag életmű Tápai Antalé és még nem is szólunk pedagógiai tevékenységéről. Nevéhez fűződik a Tömörkény gimnázium művészeti tagozatának megindítása, föllendítése. Sok művész vallja ma is mesterének Tápai Antalt. Olyan vidéken élő művészt köszöntünk benne, akinek munkásságában szép egységbe ötvöződött az emberközpontúság, anyagelvűség és nemes lokálpatriotizmus. Olyan szobrász, aki több mint fél évszázados pályáján nemcsak eredményesen birkózott sárral, kövel és fémmel, nemcsak hűséggel ragaszkodott Szegedhez és annak népéhez, de aki a felelősen gondolkodó város lakója, a század szavát megértő művész és az önmagát megköszönő pedagógus személyiségjegyeit is képes volt egyékváncsolni. A kalapált életmű beteljesülésével megírta sorsának, művészi munkásságának legfontosabb tanulságait. E kiadásra váró kötet bizonyosan nemcsak színezi, de gazdagítja hely- és művészettörténeti ismereteinket.

Tápai Antal április 6-án lesz 80 éves. Élete a munka, kívánnunk hát neki minél többet.

T. L.

Kaposvár napsütése

York napsütése rosszkedvünk telét tündöklő nyárrá változtatja át Kaposvár színházában. Mielőtt e tolvajlásért bocsánatát kérném *Shakespeare Vilmosnak*, sietve kimagyarázok: őt látni vezérelt a kíváncsiság színházi életünk vidéki fellegvárába, persze nem merő véletlenségből pont oda. S ha már arrafelé kalauzolja az embert szerencsésülaga, alkalom szüli a tolvajt, próbáltam hát titkát ellesni, kifürkésznem a kaposvári példának. Mivége hát, hogy színházi életünk háborgó tengeröblének jó ideje stabil szírtfoka, amit elérnek ugyan a méteres hullámok, de átcsapni képtelenek fölötte, erőt tud venni mindiglen Neptun szigorán.

A ma Richárdja

Erőltetett menetben, négy és fél hét alatt készült el a premierre a *III. Richárd*. Színházgyümölcsre csak a későbbi előadásokra érezt be, melyek egyikére, szerencsére, mi is befutottunk. Kemény, szúrós, modern ihlettségű, értelmezett. A hatalom természetrajzát boncolgatja mai viszonyok között, semmint történelmi köntösben. A darab historikus napernyője alól kibújva a rendező Babarczy László izgalmas esélyt kínál partnereinek. A díszlet például bőjt. Pár vasrúddal, deszkával, ráccsal összetakolt, zöldbe mártott börtön-hullakamra-trónterem stilizáció, amelyben a bürokrácia-adminisztráció figyelő, jegyzetelő irodistái tűnnek föl, s amelyben a koporsókat kivető mechanizmus napjaink szemeteskoszóját idézi, amint csörömpölve fölrintja, leejti a kukatartályokat.

Rajhona Ádám címszerepe szorongatóan nagy élmény. A test satnyaságára csak néhány-szor figyelmezteti a nézőt, ebben az értelmezésben nincs is szükség Quasimodóra erőltetni a figurát. Előbb a képmutatás lélektani analizisét játssza el, mint akinek a cél érdekében kelletlenül vállalt szükségesség a gyilkolás, s csak aztán, királyként, hogy a peerek előtt kell magabiztosságot, erőt produkálnia, lovalja bele magát, szédíti a vér szaga, váltia aprópénzre ígértét: „úgy döntöttem, gazember leszek!”

Szolgálni a színpadot

Későre jár, mire elhordja bő három óra szellemi igénybevétele legnagyobbat terhét, s asztalra könyöklünk a klubban, han-

gatos napernyő alá, előadás után. Hamar közös ismerőst is találunk, pályaképének emlékeiből. Szülőföldjéről, Erdélyországból, ahonnan hét éve települt át: a temesvári színháznál felejtethetetlen együttműködésük révén fűzték baráti szálak a rendező Taub Jánoshoz, ki később elkerült a fővárosba, s kinek vendégszereteté magam is élvezhettem pár esztendeje bukaresti lakásán.

— Marosvásárhelyen születtem. Kolozsvárott érettségiztem, próbálkoztam kémiával, az egyetem — fejtegeti Rajhona. — Mindig vonzott ugyan a természettudományok egzaktága, visszatértem mégis Vásárhelyre, színinövendéknek, Kovács György osztályába. Temesvárott Fábán Ferenc-től tanultam a legtöbbet, s már ott játszottam az *Ivanov*-ban, akkor még Lvov doktort, Taub rendezésében. 1971-ben hívott meg Magyarországra filmezni *Bacsó Péter*, s miután áttelepedtem, *Ascher Tamás* ajánlatával jutottam vendégjátékhoz Kaposvárról, ennek sikere hozta meg szerződésemet. Kitűnő szakmai és emberi közösségben élek, dolgoztam *Ruszt Józseffel*, *Zsambékival*, Babarczyval, több mozifilm, tévéjátékban, monodrámában kaptam lehetőséget, szabadtéri *Molière*-előadásokon, s utóbb rendezőként is bemutatkoztam a kaposvári stúdióban. Babarczy László elve ugyanis, hogy legalább a vezető színészek ízelejk meg a színházcsinálás fortélyait, innen a rivaldán. Rengeteg feladatom van, csak ez a Richárd nyolcvan oldal tiszta szöveg, s előfordul, hogy naponta kétszer is játszom. Egy ilyen közösségben azonban, ahol mindenki minden idegszálával a színpadot szolgálja, az előadás érdekében mozdul, sohasem érzek fáradtságot. Az a mag, amit *Komor István* áldozatos munkája vetett el valamikor, termékeny talajból hozza terméseit.

Minden megnézhető

Közelébe értünk a titoknak. Előadásszünetben nézőkkel beszélgettem. Volt, aki harmadszor látja a Richárdot, mely máskülönben nem sorol az igazán nagy közönségsikerhez, nehéz dió. Hanem a vele párhuzamosan futó *Marat/Sade* például szintén nem üde operett, rekordokat döntőget mégis: előadásaira buszok érkeznek az ország különböző tájairól. A szomszédos vasútállomásra Pestről utaznak ide, főleg fiatalok, de a Csiky Gergely Színház-

nak bérlői vannak a távoli Debrecenből, sőt külföldről is.

Valamelyik színész hozta szóba: arra büszke, hogy egyetlen laza előadást vagy színészi teljesítményt sem néznek el, jöllehet a fegyelmi büntetést formálisan megszüntették. Aki vét a belső morálnak, nyilvánosan vonja kérdőre az igazgató, rendszerint azzal a záradékkal, legközelebbi hasonlónál elválnak útjaik. Mondhatja, jelentkező akad elég. Kaposvár rangjára vall, előadásaik tarifája a vezető fővárosi színházakéval azonos. Persze, ennek ára, hogy tényleg csak jó előadásokat tarthatnak. A legutóbbi operettbemutatóra, a *Vig özvegy* címszerepére, *Pitti Katalint* szerződtették az Operaházból.

— Csak oda utazunk, ahol garanciát látunk arra, hogy telt házak fogadnak — telepszik melénk a klubban Babarczy László igazgató. Ha látásból nem ismerem, lezser emberközelségből, kopottas munkaruhájáról kelleskesnek nézhetném akár. Természetes, hogy éjfélig bent van, az ő darabja megy, s mint kiderült, Kaposvárott maguk a rendezők ügyelik az előadásikat, minden este találunk rajta igazitanivalót.

— Évadonként körülbelül háromszáz előadást tartunk, 80–90-et vidéken. Szűkítettük a tájprogramot, már „csak” Nagykanizsára, Szekszárdra, Paksra, Siófokra, Dunaújvárosba, Székesfehérvárra, Tatabányára, Szombathelyre, Sopronba, Gödöllőre, Szentendrre és Budapestre visszük előadásainkat. Illetve, pardon, Kecskemétre is megyünk — tessz hozzá mosolyogva. — Színházunk a megyei tanácshoz tartozik, évente 10 millió forintot kapunk, ötmilliót a bevételből teljesítünk. Úgy 18–19 előadást béreltünk be, a sikeresebbek azonban 40-es, 50-es szériákat érnek meg. Raffinált műsorpolitikánk célja, hogy nálunk mindent meg lehessen nézni.

— Miként történhetett, hogy a pár év előtti „robbanás”, mint utólag bebizonysodott, nem okozott földcsuszamlást Kaposvárról?

— Nincs titok, sikeresen fiatalítottunk. A Nemzetibe szerződöttek helyébe hozzánk jött rendezőnek *Gothár Péter*, *Ács János*, s a fiatal színészek, *Básti Juli*, *Spindler Béla*, *Lázár Kati*, *Jordán Tamás* meg a többiek, összesen tizenöt, egyénileg is kitűnők, a társulati munka szempontjából is feltétlenül számíthatók rájuk. Harmonikus kapcsolatunk van a megye vezetőivel, kiállnak mellettünk, okosan és tapintatosan támogatnak.

A kaposvári példa magyarázatul talán ennyi sem kevés.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Csanádi Imre

Egy megrongált présház falára

Itt állt a front, hónapokig itt zengtek a mezők, ágyúk néztek farkasszemet, halált ökrenezdők.

Erőd volt akkor ez a hegy, ukránok fészke volt, lenn meg, a lány halmok mögül, német fegyver csaholt.

Hej, Pusztalaja, — nagyapám még ott cselédkedett; aklaiból a szolga-múlt verette a hegyet.

Hová ősz fejjel nagyapám küszködve feljutott, hajlékot rakni, cserepest: a hegy sem hallgatott.

Felett múlt-rontó útegek szavával szerteszték, mélyút, havas dombhát, orombongta ítéletét.

Lőrés volt a présház falán e tátongó üreg, Pusztalaját figyelte — ma kihűlt helyén mereng.

Mit látsz, fal odva? mit kutat kihunyttelinteted? a vért még mindig? füstöt és sűrűn holttesteket?

Mi néked a kék-fátyalú táj ott távol? temetők? — Foltokban a hó elvonul, sóhajt, munkál a föld.

annyi küzdelmes év után sóhajt, munkál a nép, traktor dadog, szagattja föl hörgő csaták helyét.

Kis földek, csip-csup pántlikák egygyé simulnak ott. Simulnátok bár el velük, barázdás homlokok.

